Florin Vasilescu

INADVERTENȚE ÎN DICȚIONARELE LIMBII ROMÂNE

1. În *Dicționarul limbii române* (DA) descoperim, spre sfârşitul articolului dedicat cuvântului „a da", la secțiunea atribuită „cuibului lexical", sintagma „dătătoriul cel mare", care este definită ca „diavolul" (pagina 19). Pe lângă semnul asemănător unei cruci, care precizează calitatea de construcție învechită a acestei sintagme, este citată sursa bibliografică de unde a fost extrasă informația. Dincolo de necesitatea consultării sursei bibliografice, pentru cineva obişnuit cu textele vechi definiția pune un mare semn de întrebare, mai ales că nouă rânduri mai jos, în dicționarul citat, se dă un fragment dintr-o lucrare ce precedă *Mineiul* de la 1776, anume *Noul Testament* (din 1703), în care se face referire la „*bogatul dătătoriu şi platnicul Dumnezeu*".

Verificarea sursei bibliografice indicate în DA conduce la următorul citat: „*Pentru aceasta cu cunună de biruință au încununat capul tău Dătătoriul cel mare*". Fiind vorba despre un martir al credinței creştine, Nestor, şi pomenirea acestuia în slujbele Bisericii ortodoxe, este evident că sintagma „Dătătoriul cel mare" se referă la Dumnezeu. Inadvertența din DA a fost corectată în DLR, tomul I, partea a 3-a din seria nouă a dicționarului. Am fi trecut cu vederea inexactitatea din prestigiosul dicționar academic redactat de Sextil Puşcariu, dacă aceasta nu ar fi ocazionat o serie de observații interesante, considerăm, pentru activitatea lexicografică. Pare de neînțeles confuzia redactorului DA, mai ales că la conceperea dicționarului academic au participat întotdeauna lingvişti români importanți, buni cunoscători ai textelor vechi. Aşa cum rezultă din pagina de gardă a fasciculei D-DE din DA, aceasta a fost publicată după moartea lui Sextil Puşcariu, în 1949, deci s-ar putea pune întrebarea dacă nu cumva eroarea amintită poate fi pusă pe seama oboselii sau a bolii marelui lingvist. S-ar putea specula chiar că greşeala este deliberată şi nu este altceva decât un strigăt de durere înăbuşit între paginile dicționarului – sunt cunoscute nedreptățile la care a fost supus S. Puşcariu de către regimul comunist. Cum nu există indiciile virtualei „apostazii" de la sfîrşitul vieții marelui lingvist (iar *Memoriile* sale sunt o dovadă clară în acest sens), concluzia care se poate trage din cele de mai sus este că ne aflam în fața unui simplu *lapsus calami.*

Problema pe care o semnalăm aici este modul cum prestigiul unei lucrări influențează posteritatea lexicografică. Eroareala care ne-am referit a fost preluată într-un alt dicționar prestigios, şi anume în edițiile a doua şi a treia ale „Dicționarului român-german" al lui Hariton Tiktin – cea din 1986, „corectată şi întregită" de P. Miron, respectiv cea din 2001, publicată sub îngrijirea lui P. Miron şi a Elsei Lüder. Lăsând la o parte caracterul discutabil al încercării de a „corecta" lucrarea

BDD-A26955 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:34 UTC)

altcuiva, dorința de a oferi publicului atestări mai vechi ale cuvintelor şi informații prelucrate conform normelor actuale ale muncii academice este de apreciat. Referindu-ne însă la exemplul dat, constatăm că „se întregeşte" definiția onorabilă din prima ediție a dicționarului lui Tiktin cu o informație greşită, preluată din DA. De aici rezultă cu claritate necesitatea de a verifica întotdeauna cu mare atenție sursele bibliografice – indiferent dacă acestea sunt primare, secundare sau terțiare şi indiferent cât de prestigioşi sunt autorii acestora.

În legătură cu laborioasa reeditare a dicționarului lui H. Tiktin şi necesitatea de a verifica sursele de documentare, sugerăm ca la o eventuală tipărire a ediției a treia să se îndrepte erorile de citare la prima atestare. Dintre acestea, putem aminti lipsa volumului lucrării (sau a paginii, dacă este cazul – ca la cuvintele *admonesta* sau *adresa*); utilă ar fi şi eventuala corelare dintre manuscrisul lucrării *Neologismele limbii române în perioada 1760–1860*, de Despina Ursu şi N. A. Ursu şi lucrarea aceloraşi autori, *Împrumutul lexical.*

Tot în legătură cu importanța indicării într-un dicționar a surselor bibliografice: ne alăturăm recenzenților care au semnalat lipsa acestora în *Dicționarul etimologic* (DELR). Din păcate, din această cauză o bună parte din soluțiile adoptate în volumul întâi al DELR sunt inutilizabile.

2. O situație foarte interesantă o prezintă, în opinia noastră, redactarea cuvântului „adresant". Deşi în DA, Tomul I, partea 1, cuvântul este bine definit, indicându-se în mod corect şi etimologia – cuvântul german „adressant" (deci „expeditor"), în prima ediție a DEX-ului, cea din 1975, *adresant* ajunge să fie definit ca „Persoană căreia îi este adresată o scrisoare, un colet etc.; destinatar." Şi în DEX se recurge la soluția etimologică din DA, germanul „Adressant". Întrebarea care se pune în acest caz este cum a ajuns un cuvânt să semnifice opusul etimonului?

Potrivit unui studiu din 1958 (SCL IX, 239), cuvântul *adresant* a fost utilizat pentru întâia oară într-o lucrare a lui Mihail Strilbițchi din 1789, *D-ale casii voarbe rusăşti şi moldoveneşti*, o prelucrarea după un dicționar al germanului Johann Friederich Hartknoch. Deşi cuvântul amintit apare în cuprinsul unei liste de „neologisme apusene", neînregistrându-se definiția sa, putem presupune că sensul este cel din limba germană, adică „expeditor"[1].

Aşa cum rezultă din unele texte din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, şi mai ales din cele ale lui Caragiale, cuvântul *adresant* se utiliza deja cu semnificația care este înregistrată în DEX. Este de remarcat că soluția etimologică indicată (poate ironic?) în *Scrisoarea pierdută* este preluată în *Dicționarul* lui A. Scriban –

[1] Lucrarea lui M. Strilbițchi se află, conform studiului menționat, la Biblioteca municipală din Sankt Petersburg.

BDD-A26955 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:34 UTC)

andrisantul vine de la *andresă*. Probabil sesizând utilizarea greşită a cuvântului, Laurian şi Massim precizaseră deja în *Dicţionarul* lor (LM), după definirea lui *adresant*, următoarele: „contrariu adressatului." Se poate spune că, spre sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX, în tratarea în dicţionare a acestui cuvânt se manifestă o oarecare nesiguranţă. Există însă lucrări în care diferenţa este explicată cu claritate. Spre exemplu, în *Cursul de corespondenţă comercială* al lui I. Panţu[2] din 1904 (pag. 3): *Aproape fiecare scrisoare, chiar şi cea mai neînsemnată… este un fel de contract încheiat, în parte sau definitiv, între adresant şi adresat.*

Cu toate acestea, în *Dicţionarul german-român* al lui H. Tiktin (TDRG), de la 1903, *adresant* este definit prin „adressat" şi considerat antonim al cuvântului „trimiţător" (deşi putea fi definit foarte simplu prin germanul *Adressant*, stabilindu-se astfel fără echivoc filiaţia şi sensul cuvântului).

Întrebarea care se poate pune este următoarea: ce anume i-a determinat pe vorbitori, unii dintre ei cunoscători ai limbii germane, să folosească pe *adresant* cu semnificaţia greşită? O explicaţie este cea amintită mai sus, anume însemnătatea adresei pentru transmiterea scrisorii sau a coletului şi asocierea adresei cu o anumită persoană. O altă explicaţie ar putea proveni dintr-o scrisoare trimisă de Henrietta Eminescu unei susţinătoare a familiei, Cornelia Emilian[3]. Din scrisoare rezultă că sora poetului a primit un mandat poştal de la o doamnă Weitzseker, căreia nu i-a putut mulţumi, deoarece pe mandat nu scria adresa celei care expediase ajutorul bănesc. H. Eminescu îi scria Corneliei Emilian: „Arătaţi Dumneavoastră recunoştinţa şi mulţumirile lui Mihai, căci sub adresa lui s-a trimis [mandatul]". Este posibil ca din acest „joc" al adreselor să fi provenit confuzia. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea exista obiceiul să se trimită pe adresa unei persoane cunoscute o scrisoare sau un ajutor bănesc pentru un terţ; cel a cărui adresă era indicată pe scrisoare devenea adresant pentru destinatarul propriu-zis.

Nu este exclus nici ca, în perioada la care ne referim, când influenţa limbii franceze asupra societăţii române devenea din ce în ce mai puternică, numele destinatarului să fi fost însoţit de formula „adressant à" şi din omonimia cu germanul *adressant* să fi provenit confuzia.

O altă explicaţie ar putea proveni din existenţa în limba română a dubletelor de genul *arestat – arestant* şi *premiat – premiant* (existenţă invocată de către A. Scriban în *Dicţionarul* său la stabilirea etimologiei cuvântului *adresant*). Cu toate acestea, dubletele respective nu sunt omogene din punct de vedere etimologic, „arestant" fiind un vechi împrumut din germană.

[2] A doua ediţie a unei lucrări din 1897.
[3] Torouţiu, IV, 210.

BDD-A26955 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:34 UTC)

Dacă ar fi să adoptăm totuşi ideea unei etimologii diferite de cea indicând cuvântul german, atunci cele două accepțiuni contrare ale cuvântului *adresant*, cea de „expeditor" şi cea de „destinatar" ar trebui să conducă la studierea acestora ca omonime, dată fiind etimologia şi sensul diferit.

Pare că menționarea celor două sensuri contrare sub un singur cuvânt-titlu nu ridică semne de întrebare atâta vreme cât nu se menționează etimologia. Din *Dicționarul* lui Alexandru Resmeriță – care, deşi se intitulează etimologico-semantic, nu indică etimologia cuvântului *adresant* – rezultă că la 1924 se utilizau ambele sensuri ale cuvântului. În contradicție cu acesta, cu doi ani înainte, Alexandru Şăineanu publicase în *Dicționarul universal* formula corectă: *adresant – cel ce adresează scrisoarea; adresat – [cel] căruia scrisoarea a fost adresată.* Doi ani după L. Şăineanu, în mod oarecum neaşteptat, CADE propune formula *adresant* = destinatar şi etimologia germanul *Adressant.*

Menționăm aici situația din *M. Enc. Agr.* care, deşi adoptă formula lui L. Şăineanu, *adresant – adresat*, defineşte *adresant* ca „persoană care adresează, trimite ceva. Se mai numeşte şi destinatar". Greşeala poate proveni fie din contopirea celor două sensuri ce definesc noțiuni opuse (din *Dicționarul* lui Resmeriță), fie din traducerea greşită a francezului „destinateur" din DA (menționăm că *destinatar* nu există în lista de cuvinte a *Enciclopediei* menționate).

Cuvântul *adresant* cu sensul „destinatar" apare în opera mai multor scriitori români, de la Garabet Ibrăileanu la Marin Sorescu. Printre aceştia se numără şi Tudor Vianu, care era un foarte bun cunoscător al limbii germane. Prin urmare, cuvântul *adresant* pare să fi fost perceput ca având o altă etimologie decât cea care face referire la germanul „adressant".

1911 *D. Gherea ar fi redactat imediat un program de reforme… dar acel program ar fi ajuns foarte greu la adresanții lui, țara fiind în plină anarhie*. IBRĂILEANU, OPIN. LIT. 407.

1920 *Conform regulamentului… scrise următoarele: „Adresantul necunoscut azi în strada Spaniolul Negru, nr. 15".* MINULESCU, PUB. 479.

1960 *În Scrisorile sale, care sînt, de fapt, compoziții literare cu adresanți fictivi, [Petrarca] nu osteneşte să declare entuziasmul său pentru marii scriitori ai vechimii*. VIANU, ST. LT. UNIV. 203.

1988 *Când trimitem cuiva o scrisoare, adaptarea la destinatar e relativ uşoară: imaginea pe care ne-o facem despre adresant… condiționează modalitatea redactării*. P. CORNEA, I. LECT. 60.

Dacă ar fi să avem în vedere ideea unei etimologii diferite de germanul „Adressant" şi formarea pe terenul limbii române, atunci sufixul „-ant" ar trebui asimilat clasei de formanți nominali care se ataşază unei baze verbale infinitivale (GALR I, 137, 578), ca în cazul substantivelor *declarant, manipulant, speculant.* Prin urmare, şi în acest caz, sensul cuvântului *adresant* ar fi „cel care (se) adresează", deci „expeditor".

BDD-A26955 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:34 UTC)

O formulă etimologică similară este adoptată în ediţiile a II-a şi a III-a ale *Dicţionarului* lui Tiktin, definiţia cuvântului *adresant* fiind completată cu cea din DA, şi propunându-se drept etimon verbul „a adresa”. Includerea în bibliografie a dicţionarului lui S. Puşcariu pretinde însă adăugarea cuvântului *adresat*, care nu exista în prima ediţie a TDRG.

În concluzie, considerăm că formula corectă pentru definirea cuvântului *adresant* este cea din DA. Este deficitară definirea cuvântului ca „destinatar” şi menţionarea drept etimon a germanului *Adressant* (ca în DEX şi NDU 2008[4]). Iar formula prin care se menţionează o singură etimologie, germanul *Adressant*, pentru cele două sensuri atestate ale cuvântului *adresant* (ca în DEXI) este incompletă. În opinia noastră, adoptarea unei singure formule etimologice, germanul *Adressant*, ar pretinde „semnalizarea” sensului „destinatar” prin indicaţia (Prin confuzie).

3. „Cuvântul-fantomă” este un cuvânt care a fost introdus într-un dicţionar din eroare, prin interpretarea greşită a informaţiilor sau prin preluare din sursele bibliografice (*Dictionary of Lexicography*, 2002). Conform sursei bibliografice citate, existenţa cuvintelor-fantomă a fost teoretizată întâia dată într-o lucrare din anul 1984. Acelaşi domeniu de studiu a fost abordat de colectivul de cercetători francezi de la Universitatea din Nancy (ATILF[5]), care au alcătuit o bază electronică ce cuprinde asemenea cuvinte-fantomă, la care au adăugat şi „sensurile-fantomă”, ca şi lematizările eronate care se găsesc în aşa-numitele opere lexicografice canonice (http://atilf.atilf.fr/gsouvay/scripts/fantomes). Vom discuta în cele ce urmează situaţia a două cuvinte care prezintă ceea ce considerăm a fi sensuri-fantomă.

3.1. Cuvântului *admoniţiune*, cu varianta *admoniţie* apare atestat întâia dată în *Dicţionarul* lui Bobb din 1822 (DELR indică 1818 drept anul primei atestări dar, în lipsa sursei bibliografice, nu am putut reţine această dată). El este definit (DA) ca „admonestare”, deci „mustrare, dojană, certare”, iar redactorul consideră că provine din francezul „admonition”, care la rândul său provine din latinul „admonitio”.

Primul dicţionar care îmbogăţeşte definiţia cuvântului studiat este CADE. Citǎm acest dicţionar pentru că este important, în opinia noastră, pentru situaţia ulterioară a cuvântului. Sensurile par să fi fost preluate după un dicţionar francez şi sunt: „**1.** Certare din partea judecătorului. **2.** Înştiinţare făcută cuiva de a-şi îndrepta purtarea, sfat dat cuiva de a lăsa calea greşită pe care a apucat.”

Ultimul dicţionar notabil care introduce *admoniţiune* în lista sa de cuvinte este SCRIBAN, care îl defineşte (ca şi L. Şăineanu) prin „admonestare”.

După o dispariţie din dicţionare de peste douăzeci de ani, cuvântul *admoniţiune* reapare în DN (1961), cu două sensuri, ca în CADE, iar primul sens, cu indicarea

[4] Autorii acestui dicţionar îl omagiază pe Lazăr Şăineanu dar ignoră definiţia corectă a acestuia.
[5] Analyse et Traitement Informatique de la Langue Française.

BDD-A26955 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:34 UTC)

domeniului (Jur.), este „Cercetare făcută de judecător”. Definiția este preluată în toate dicționarele ulterioare, incluzând printre acestea DAN (2013) şi ediția DEX din 2016. Cum reperele etimologice sunt aceleaşi, latinul *admonitio* şi francezul *admonition*, se ridică întrebarea de unde va fi apărut sensul referitor la „cercetarea făcută de judecător”, mai ales că în limbajul juridic actual, „cercetarea făcută de judecător” se referă la verificarea probelor existente la dosarul unei cauze, ceea ce nu are nicio legătură cu sensul etimologic, acela de „mustrare”. Aşa cum este firesc, devine necesară verificarea definiției din limba franceză[6] a cuvântului „admonition”, care transpusă lexicografic în română ar fi: „**1**. (Jur., înv.) Sancțiune care constă în primirea unui avertisment din partea judecătorului, stând în picioare în fața completului de judecată. **2.** Avertisment.”

După cum se poate vedea, definiția din limba franceză a fost tradusă corect în CADE, iar studierea acestui dicționar permite enunțarea ipotezei conform căreia de aici a provenit eroarea din DN. Cuvântul „certare” din prima definiție este scris pe două rânduri, cu cratimă, „Cer-tare”, deci e posibil ca unul din autorii DN-ului să fi folosit CADE, iar citirea neatentă a transformat „certare” în “cercetare”. „Adusă la zi”, definiția modifica „din partea judecătorului” prin „făcută de judecător”. Numai aşa se poate explica, în opinia noastră, modul cum „certarea” s-a transformat în „cercetare”. Iar indicarea domeniului din fața definiției – (Jur.) de la Juridic, conferă o autoritate ce pretinde introducerea sensului în dicționarele ulterioare. Odată cu introducerea sensului, menționarea domeniului dispare, considerând-se probabil că indicarea în definiție a persoanei judecătorului este suficientă. În acest mod, apare un sens pe care îl considerăm „sens-fantomă” şi care, în opinia noastră, ar trebui eliminat din edițiile următoare ale DEX-ului.

3.2. O situație foarte complicată există în cazul cuvintelor populare sau regionale care denumesc plante, insecte, peşti sau păsări. De obicei, în cazul acestora, cel mai important reper îl reprezintă denumirea în limba latină[7]. În cazul plantelor, astăzi există suficiente surse bibliografice care pot înlesni procesul de documentare. Dar, chiar şi în cazul în care definiției îi este ataşată denumirea în limba latină, există riscul apariției „sensurilor-fantome”. Un exemplu edificator este cuvântul *adormițele.* În DA, cuvântul este definit prin sinonim unic, „dediței”, cu indicația (Bot.). Definiția din dicționarul condus de S. Puşcariu introduce un factor oarecare de dificultate, pentru că trebuie verificate toate tipurile de plante care apar sub denumirea de „dediței”, pentru a stabili care dintre acestea sunt sinonime cu *adormițele.*

[6] După *Grand Larousse*, Librairie Larousse, Paris, 1960. Avem suficiente indicii să considerăm că lexicografii români au folosit şi folosesc frecvent drept sursă de documentare dicționarele franceze, mai ales Larousse.

[7] Denumirea latină este deosebit de importantă şi pentru traducători, căci numai prin intermediul acesteia se poate stabili în mod clar corespondența dintre cuvintele denumind plante, păsări etc. din limbi diferite.

BDD-A26955 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:34 UTC)

Următorul dicționar important, CADE, adaugă definiției încă două sensuri, „zorele” şi „volbură”, ambele cu indicația (Transilvania).

Dicționarele ulterioare celui conceput de Candrea şi Adamescu preiau definiția din acesta, transformând (începând cu DM 1958) (Transilvania) în (Regional).

Redactorul actual trebuie să verifice în principal cuvântul „dediței”, care semnifică patru plante din familia ranunculaceeelor (*Pulsatilla*), patru tipuri de anemone şi trei tipuri de plante diferite: ruscuță, cocoşei, ciuboțica-cucului (DLR litera D, vol. I). În general, în asemenea cazuri se consideră drept cele mai importante surse de documentare FLORA ROMÂNIEI şi BORZA. De asemenea, informațiile se pot confrunta cu celelalte volume din DLR, literele Z şi V.

Având drept reper denumirea în limba latină, constatăm că „zorelele”, cu denumirea ştiințifică *Ipomoea purpurea*, se mai numesc în anumite regiuni ale țării şi *adormițele*, dar „volbura” (*Convulvulus arvensis*) nu. Constatăm că DEXI şi DEX 2016 au introdus un „sens-fantomă” la cuvântul *adormițele*, anume acela de „volbură”. Probabil că eroarea a fost preluată, prin tradiția lexicografică, din CADE, iar acolo a apărut din cauza sinonimiei *zorele – volbură*, prin neglijarea sau încurcarea denumirii ştiințifice. Ceea ce este oarecum explicabil, din cauza numărului mic de lucrări ştiințifice dedicate, la început de secol XX, florei şi faunei din România.

Mai trebuie făcută o precizare. Deşi plantele din genul *Pulsatilla* arată asemănător, *adormițele* sunt *Pulsatilla vulgaris* (BORZA) şi nu *Pulsatilla pratensis* (cum este în DEXI şi DEX 2016). Deci, definiția cuvântului *adormițele* ar trebuie să fie: (Bot., reg.) **1.** Dediței (*Pulsatilla vulgaris*). **2**. Zorea (*Ipomoea Purpurea*).

4. Cuvântul *adogmatism* este atestat în 1930, în enciclopedia MINERVA. El este definit ca „sistem de gândire care este împotriva dogmelor” şi este precedat de indicația (Filosofie).

După o lipsă de peste treizeci de ani din lista de cuvinte a dicționarelor, îl regăsim în DN (1966), cu un sens nou: „sistem de filozofie a religiei care nu admite dogmele”. Acest sens este preluat în toate dicționarele explicative ulterioare, definiția fiind prelucrată într-un mod care, în opinia noastră, ridică semne de întrebare: „sistem religios care nu admite dogmele”. Se ştie că, de-a lungul timpului, toate sistemele religioase au fost constituite pe baza unor dogme, deci definiția citată conține o contradicție.

Aşa cum ne aşteptam, dată fiind preferința pentru sursele de documentare franceze a autorilor seriei de dicționare de neologisme (DN), descoperim definiția în LAROUSSE: „Systeme de philosophie religieuse qui n’admet pas des dogmes.” Traducerea din DN2 este corectă, dar definiția din LAROUSSE ridică unele probleme, în opinia noastră, deoarece sub *religion* definiția este „Cult rendu a la Divinite ... || Ensemble de **dogmes** (subl. FV) et de pratiques propres a un confession

BDD-A26955 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:34 UTC)

religieuse.” De ce a redus redactorul francez *adogmatismul* la filozofia religiei, când ar fi fost mai simplă (şi mai cuprinzătoare) referirea la filozofie, este un semn de întrebare. Cu siguranță că soluția poartă amprenta frământărilor deceniului şapte al secolului trecut.

O căutare pe Internet a cuvântului *adogmatism* ne permite corelarea acestuia cu francmasoneria. Aflăm astfel că francmasoneria este considerată o instituție liberală, deoarece refuză dogmele – în interiorul acestei organizații sunt interzise, teoretic cel puțin, discuțiile despre religie şi politică, deoarece acestea presupun dogme (https://www.lamaconne.over-blog.com./l’adogmatisme-ce-qui-fait-encore-débat). Prin urmare, francmasoneria ar constitui exemplul tipic de adogmatism. Dat fiind că francmasoneria este o asociație „închisă, dar nu secretă” (DEXI), este cunoscut că aceasta militează pentru „edificarea unei societăți raționale şi construcția Templului” (tlfi), ceea ce aduce iar în discuție relația cu Dumnezeu şi modul cum oamenii concep relația cu Divinitatea. Prin urmare, caracterul adogmatic al francmasoneriei pare discutabil.

Din ce rezultă din sursele de documentare consultate, nu se poate numi un „sistem religios” care să nu admită dogmele, iar incertitudinile discuției privind relația cu religia a francmasoneriei depăşesc cadrul acestei lucrări şi ridică semne de întrebare în legătură cu corectitudinea sensului „sistem religios care nu admite dogmele”. Edițiile mai noi ale marilor dicționare (OXFORD, tlfi) nu cuprind în lista lor de cuvinte *adogmatism*, considerându-se probabil că cititorul va sesiza relația antonimică pe care acesta a stabilit-o cu *dogmatism* (Attitude philosophique ou religieuse qui, se fondant sur un dogme, rejette catégoriquement le doute et la critique. http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/dogmatisme).

Din definiția citată rezultă clar, în opinia noastră, că, deşi se poate vorbi despre *dogmatism* în cazul religiei şi al filosofiei, nu se poate vorbi despre *adogmatism* decât în cazul filosofiei. Prin urmare, considerăm că definiția corectă în cazul cuvântului *adogmatism* ar fi: „Sistem de gândire care este împotriva dogmelor; respingere a dogmelor.”

5. Destul de frecvent, din cauza cantității mari de informație dintr-un dicționar, revizorul final sau coordonatorul unei asemenea lucrări scapă din vedere controlul circularității definițiilor.În consecință, anumite cuvinte trimit unul la celălalt, fără să se explice în mod clar semnificația acestora sau unul din cele două lipseşte din lista de cuvinte a dicționarului. Alteori, regimul funcțional-stilistic al cuvintelor este neglijat sau tratat în mod inconsecvent.

Un exemplu al circularității „negative” este cuvântul *adopta.* Acesta este definit în DEX 2016 ca „a înfia un copil”. În mod similar, în DEXI se trimite tot la „a înfia”, dar cu o paranteză explicativă în fața definiției, în care se indică domeniul, „Jur.” (juridic) şi „complementul indică copii”. Atât în DEX, cât şi în DEXI, la

BDD-A26955 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:34 UTC)

„înfia" se trimite la *adopta*; nu este clar dacă ne aflăm în fața unei simple neatenții, sau se consideră că etimologia este suficient de „transparentă" prin menționarea substantivului „fiu". Un exemplu în care circularitatea este întreruptă este DAN, în care *adopta* este definit tot ca „a înfia un copil", dar *înfia* lipseşte din lista de cuvinte a dicționarului. Lipsa este explicabilă, fiind vorba de un dicționar de neologisme, dar ea ar fi trebuit să determine o altă soluție redacțională la *adopta*.

În opinia noastră, definiția corectă şi completă este cea din DA. La sensul 1. al cuvântului *adopta*, se indică: „a înfia (cu toate formele legii), a lua de suflet" iar la *înfia* se precizează „a lua pe cineva ca fiu sau fiică, a adopta (cu toate formele legii), a lua (un copil) de suflet."

Definiția din DA rezolvă în opinia noastră chestiunea circularității, dar prilejuieşte o serie de observații. Deşi în condițiile legii (*D.Dr. Civ.*) se adoptă mai ales copii (indicația în paranteză din DA de la sintagma *a lua de suflet*), din studierea cu atenție a condițiilor de adopție se poate deduce că există situații când se pot adopta şi persoane mature. În cest caz, condiția legală este ca între adoptator şi adoptat să nu existe o diferență de vârstă mai mică de 15–18 ani. În acelaşi timp, se poate pune întrebarea: în ce măsură indicarea domeniului juridic impune ca mențiunea „în mod legal" sau „cu toate formele legii" să fie scoasă din paranteză, pentru că actul adopției presupune îndeplinirea unor condiții legale. Există suficiente informații conform cărora în trecut exista posibilitatea creşterii în familie a unui copil cu statut civil incert (deseori provenit dintr-o relație în afara căsătoriei a unuia dintre soți) care era adoptat în cele din urmă de către familia în care crescuse. Situația este prevăzută şi în legislația actuală. Se poate adopta o persoană care a depăşit vârsta copilăriei dacă a fost crescută în familia care o adoptă.

Aceste condiții sunt corect descrise în D. ENC. III, unde *a înfia* este definit astfel: „(DR.; despre o persoană) A crea unei alte persoane, de obicei minore, situația juridică de copil al său; a adopta". Cu toate acestea, considerăm că definiția citată necesită o precizare, în sensul că cel care creează cuiva „situația juridică de copil adoptat" este legislatorul. Probabil că redactorul D. ENC. a avut în vedere formalitățile legale pe care le îndeplineşte cineva atunci când adoptă un copil.

În opinia noastră, într-o definiție care indică domeniul (Juridic sau Drept) ar trebui consemnată precizarea „în mod legal" fără paranteză. Sau se poate defini cuvântul fără domeniu, şi atunci *a înfia* ar avea definiția: „A oferi cuiva statutul de fiu sau fiică (printr-un act legal) sau (în mod legal)."

Asemenea nuanțe pot fi considerate superflue, dar ele trebuie avute în vederela precizarea sensului unui cuvânt. Cum necesare sunt şi indicațiile funcțional-stilistice: astfel, în opinia noastră, mai potrivită pentru expresia *a lua de suflet* este în zilele noastre indicația (popular) şi nu (extensie) ca în DEXI (sub *înfiat*, unde expresia citată se află la originea unui sens diferit de „cel care a fost adoptat (legal)"). Informațiilor necesare pentru redactarea cuvântului li se adaugă aceea că,

BDD-A26955 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:34 UTC)

din câte cunoaştem, deşi se poate adopta şi o persoană mai în vârstă, „se ia de suflet” doar un copil. Prin prisma acestui punct de vedere, expresia *a lua de suflet* ar putea primi indicația (restr.) (restrângere).

Tot legat de cuvântul *a adopta* şi de nuanțele sale prin raportarea la viața socială, un subsens al cuvântului prilejuieşte câteva observații. Este vorba de „adoptarea” animalelor. Deşi din perioada interbelică există suficiente atestări ale cuvântului cu referire la animale, iar în prezent se vorbeşte curent despre „adoptarea” câinilor şi pisicilor fără stăpân, DEXI este unul dintre puținele dicționare care consemnează acest sens.

Am întâlnit sensul într-o lucrare din 1928, a lui T. Arghezi:

În bucătărie, găsim un prieten al doctorului Ghelerter, un cîine negru de pripas, adoptat de „Iubirea de oameni” şi angrenat la programul de… bunăvoință al instituției. ARGHEZI, PORTR. 103.

Definiția din dicționarul citat este, în opinia noastră, imprecisă, probabil redactorul bazându-se pe enciclopedia celui care consultă dicționarul şi pe exemplul dat. Cel care adoptă un animal, conform DEXI, „preia, asumîndu-şi responsabilitatea îngrijirii (pînă la moarte a animalului respectiv).” Dincolo de aspectul pleonastic, dacă am analiza cu atenție definiția am observa că explicația pe care o conține se poate aplica şi în cazul unui medic veterinar – care preia un animal bolnav, spre îngrijire, iar uneori, în ciuda îngrijirilor, rezultatul este moartea animalului. De asemenea, şi îngrijitorul unui adăpost pentru animale (citat în exemplul care însoțeşte definiția) preia un animal, asumându-şi responsabilitatea îngrijirii acestuia.

Trăsătura distinctivă necesară definiției este, în opinia noastră, menționarea relației (reale sau închipuite) care pare că s-a stabilit între un animal şi cel care îşi asumă actul de a-l lua pe lângă sine. Aici trebuie avute în vedere două moduri de a privi relația cu animalul: unul se referă la aspectul utilitar (spre exemplu, câinii păzesc, iar pisicile prind şoareci), iar celălalt la aspectul afectiv, când animalul (numit astăzi şi „de companie”) este privit (aproape) ca un membru al familiei. Aceste aspecte sunt sugerate şi descrise cu umor în cunoscuta schiță a lui Caragiale, *Bubico*.

Trebuie arătat că termenul *adoptare* se foloseşte uneori pentru situația în care cineva plăteşte pentru întreținerea unui animal într-un adăpost, considerându-se că instituțiile statului nu îngrijesc suficient de bine animalele. În cazul acesta însă considerăm că termenul mai potrivit ar fi *sponsorizare* sau *susținere financiară.* Prin urmare, *adoptarea* unui animal ar avea loc atunci când cineva îl aduce pe acesta în propria casă sau într-un loc pe care-l consideră potrivit pentru adăpostirea animalului (loc în care persoana respectivă petrece o parte a zilei).

Trebuie arătat şi că cel care adoptă un animal devine (în mod legal) proprietarul animalului respectiv şi deseori este responsabil pentru actele acestuia. Prin urmare, definiția cuvântului *adopta* atunci când se referă la animale ar trebui să fie „A-şi asuma posesia şi îngrijirea unui animal.”

BDD-A26955 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:34 UTC)

BIBLIOGRAFIE

ARGHEZI, PORTR. = Tudor Arghezi, [O galerie de portrete]. În *Scrieri* XXXIII. Bucureşti, Editura Minerva, 1983.

BOBB = Ioan Bobb, *Dictionariu rumanesc, lateinesc şi unguresc*. I–[II]. În Clus [= Cluj], cu tipariul Tipografiii Colegiumului Reformaților, prin Stephan Török. I: *A–L*, 1822.

BORZA = Al. Borza *et al*., *Dicționar etnobotanic cuprinzând denumirile populare româneşti şi în alte limbi ale plantelor din România.* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Socialiste, 1968.

CADE = I.-Aurel Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, vol. I–II. Bucureşti, Editura „Cartea Românească", [1926–1931].

D. DR.CIV. = Mircea Costin, Călin M. Costin, *Dicționar de drept civil de la A la Z*, Bucureşti, Editura Hamangiu, 2007.

D. ENC. = *Dicționar enciclopedic.* [Vol.] I–VII. Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1993–2009.

DA = *Dicționarul limbii române*. [Sub conducerea lui Sextil Puşcariu]. Tomul I. Partea I: *A–B*. Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1913; Tomul II. Partea I: *F–I*. [de fapt: *I/Î*]. Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1934.

DAN = Florin Marcu, *Dicționar actualizat de neologisme.* Bucureşti, Editura Saeculum I. O., 2013.

DELR = *Dicționarul etimologic al limbii române*. Volumul I: *A–B*. Redactori responsabili: Acad. Marius Sala, Andrei Avram. Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti". Bucureşti, Editura Academiei Române, 2011.

DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*. Conducătorii lucrării*:* acad. Ion Coteanu, dr. Luiza Seche, dr. Mircea Seche. Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975.

DEXI = *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române.* Coordonator ştiințific: Eugenia Dima. Chişinău, Arc & Gunivas, 2007.

Dict. Lexicography = R. R. Hartman, Gregory James, *Dictionary of Lexicography*, London, Routledge, 2002.

DLR = *Dicționarul limbii române.* Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur şi acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă. Bucureşti, Editura Academiei. Tomul I. Partea a 3-a. Litera *D.D – Deînmulțit*: 2006.

DM = *Dicționarul limbii române moderne*. Academia Română, Institutul de Lingvistică din Bucureşti. [Bucureşti], Editura Academiei Române, 1958.

DN = Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme.* Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1961.
Ediția a doua, Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1966.
Ediția a treia, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1978.

FLORA ROMÂNIEI = *Flora Republicii Populare Române.* I–XI, *Flora Republicii Socialiste România* (XII, XIII). [Bucureşti], 1952–1976. Academia Republicii Populare Române (I–XI), Academia Republicii Socialiste România (XII, XIII).

GALR = *Gramatica limbii române.* I–II. Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

BDD-A26955 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:34 UTC)

I. PANȚU, C. Cor. = I. C. Panțu, *Curs complet de corespondență comercială cu esplicarea terminilor comerciali.* Ediția a doua prelucrată şi augmentată. Braşov, Tipografia Mureşianu, 1904.

IBRĂILEANU, OPIN. LIT. = G. Ibrăileanu, *Opinii literare – Campanii*. I–II. I: în *Opere* IV. Bucureşti, Editura Minerva, 1977.

LAROUSSE = *Grand Larousse*, Librairie Larousse, Paris, 1960.

LM = A. T. Laurian, I. C. Massim, *Dicționariul limbei române.* Tom. I–III. Bucureşti, Noua Tipografie a Laboratorilor Români, 1873–1876.

M. Enc. Agr. = *Marea enciclopedie agricolă.* Director: C. Filipescu. Vol. I. Bucureşti, Editura P.A.S., 1937.

Mineiul 1776 = *Mineiul. Luna lui octovrie.* Care s-au tipărit acum întâi rumâneşte..., prin osârdiia Sfinției Sale iubitoriului de Dumnezeu Chir Chesarie... în Sfânta Episcopie a Râmnicului, la anul de la Hristos 1776.

MINERVA = *Minerva. Enciclopedie română.* Cluj, Editura Comitetului de Redacție al Enciclopediei Române Minerva, 1929–1930

MINULESCU, PUB. = Ion Minulescu, [Publicistică]. În *Opere* IV. Bucureşti, Editura Minerva, 1983.

NDU = Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicționar universal al limbii române.* Bucureşti – Chişinău, Litera Internațional, 2006.

OXFORD = *Oxford Elglish Dictionary*, Oxford University Press, 2009.

P. CORNEA, I. LECT. = Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii.* Bucureşti, Editura Minerva, 1988.

RESMERIȚĂ = Alexandru Resmeriță, *Dicționarul etimologico-semantic al limbei române.* Craiova, Institutul de Editură „Ramuri", 1924.

ŞĂINEANU = Lazăr Şăineanu, *Dicționar universal al limbei române* [Craiova], Editura „Scrisul Românesc" [1930].

SCL IX = *Studii şi cercetări lingvistice*. [Bucureşti], Editura Academiei Române. Institutul de Lingvistică din Bucureşti. 1958.

SCRIBAN = August Scriban, *Dicționaru limbii româneşti*. (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme). Ediținea întâia. Iaşi, Institutu de Arte Grafice „Presa Bună", 1939.

TDRG = Dr. H. Tiktin, *Dicționar român-german.* I–III *Rumänisch-deutsches Wörterbuch.* Band I–III. Operă tipărită cu cheltuiala statului. Bucuresci, Imprimeria Statului, Bukarest, Staatsdruckerei. I: 1903; II: 1911; III: 1924.
Ediția a II-a, überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron. Wiesbaden. Otto Harrassowitz, 1986–1989.
Ediția a III-a, überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron und Elsa Lüder. Cluj-Napoca, Clusium, 2000–2005.

TLFI = *Trésor de la langue française informatisé*, http://atilf.atilf.fr/

Torouțiu, IV = *Studii şi documente literare.* Vol. IV. Perioada *1865–1913.* Publicate de I. E. Torouțiu. Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Bucovina", 1933.

URSU, *Împrumutul* = N. A. Ursu, Despina Ursu, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (1760–1860).* I–III$_{1-2}$. Iaşi, Editura Cronica, 2004–2011.

VIANU, ST. LT. UNIV. = Tudor Vianu, *Studii de literatură universală şi comparată.* I–II. I: în *Opere.* X. Bucureşti, Editura Minerva, 1982.

BDD-A26955 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:34 UTC)

INACCURACIES IN ROMANIAN DICTIONARIES

(Abstract)

The article discusses some of the inaccuracies found in a number of Romanian dictionaries, from which *The Explanatory Dictionary of the Romanian Language* (DEX) is frequently cited. The errors range from false etimologic solutions to circular definitions and ghost-words. The words studied are: *dătător, adresant, admonițiune, adormițele, adogmatism, adopta.* The author proposes solutions to correct these inaccuracies.

Cuvinte-cheie: inadvertență, definiție lexicografică, etimologie, circularitate.

Keywords: inaccuracy, lexicographical definition, etimology, circular definition.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
al Academiei Române, Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13
florin_vasilescu2000@yahoo.com

BDD-A26955 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:34 UTC)